

İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi

İdari Bilimler, ISSN: 2147-0936

Vol. 1, No. 2, 2012, 20-33.

www.inijoss.com

TÜRKİYE'YE YÖNELİK DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN DIŞ TİCARET İLE ETKİLEŞİMİ

Mehmet ŞENTÜRK*

Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Dış Ticaret Bölümü
msenturk@kilis.edu.tr

Anıl ERALP

Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü
anil.eralp@gazi.edu.tr

Özet

Bu çalışmada; Türkiye'de 2001:03 – 2012:03 dönemine ilişkin olarak doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının (FDI) ithalat (IMP) ve ihracat (EXP) üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmada kullanılan değişkenlere ait serilerin durağanlıklarını sınamak için ADF birim kök testi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığını saptamak için Johansen eş bütünleşme testi yapılmıştır. Buna ek olarak, (VECM) hata düzeltme modeli yardımıyla da değişkenler arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişki olup olmadığı sınanmıştır. Sonuç olarak, Doğrudan yabancı yatırımlar için kurulan hata düzeltme modeli incelendiğinde ihracatın doğrudan yabancı yatırımların kısa dönemde nedeni olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Doğrudan Yabancı Yatırım, Dış Ticaret, VECM, Johansen.

JEL Sınıflandırma Kodları: E22, F12, F21.

* Sorumlu Yazar

Abstract

In this study, effects on the import and export of foreign direct investment between the periods of 2001:03 – 2012:03 are tested. In order to try the stability of the series which belongs to selected variables used in this study, ADF unit root test is carried out. Besides this, in order to determine the presence of long term relationship between the variables Johansen co-integration test is done. In addition, whether or not short and long term relationship between the variables is tested with the help of (VECM) error correction model. As a result, when examined the error correction model which is established for foreign direct investments. It seems that export is short term underlie of foreign direct investment.

Keywords: *Foreign Direct Investment, Foreign Trade, VECM, Johansen.*

JEL Classification Codes: E22, F12, F21.

1. Giriş

Hiç şüphe yok ki; ülkelerin ekonomik büyüme performanslarını etkileyen birçok değişken bulunmaktadır. Bunların bazıları ülkelerin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan içsel değişkenler olurken, bazıları da ülke içi faktörlerden bağımsız bir biçimde gelişen dışsal değişkenlerdir. Elbette ki, ekonomik büyümeyi etkileyen bu değişkenler, ülkelerin gelişmişlik göstergelerine göre de değişkenlik arz edebilmektedir.

1970'lerin başında Bretton Woods sisteminin çöküşüyle birlikte tüm dünyada bir finansal liberalizasyon süreci başlamıştır. Bu süreci birçok açıdan değerlendirmek mümkün olacaktır. Mesela; ekonomik liberalizasyon sürecinin ilk aşaması üretimin küreselleşmesi noktasında gerçekleşmektedir ki; bu noktada sürece dahil olan ekonomiler arasında –mücbir sebep halleri ya da yerli üreticiyi korumak gibi zaruri nedenler hariç- ithalatta miktar kısıtlamaları ve yasaklamalar ortadan kaldırılmakta, ithalat ve ihracat işlemleri serbestçe gerçekleştirilmektedir. Bunun başlıca nedenleri olarak, ülke içindeki kaynakların yetersiz olması, uluslararası piyasalardaki fiyat farklılaşması yani, herhangi bir mal ya da hizmeti ülkenin kendi içindekinden daha ucuza ithal edebilmesi durumu gösterilebilir.

Ekonomik liberalizasyon sürecinin önemli bir ayağını oluşturan uluslararası sermaye hareketliliği bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Uluslararası sermayenin serbestçe hareket edebilmesi, öncelikle önünde hiçbir kısıtlama bulunmamasına bağlıdır. Bunun anlamı, ekonomilerin finansal liberalizasyon sürecine tam anlamıyla entegre olmalarıdır. Elbette ki; sermayenin uluslararası arenada serbest dolaşımı da iki şekilde mümkün olmaktadır. Bunlardan ilki, sıcak para olarak da tabir edilen kısa vadeli sermaye hareketliliğidir. Bu tür sermaye akımları genellikle getirinin –faiz-düşük olduğu ekonomilerden, yüksek olduğu ekonomilere doğru gerçekleşmektedir. Öyle ki; bu tür sermaye akımlarının temel nedeni uluslararası piyasalarda yaşanan faiz volatilitesidir ve bu tür sermaye akımları genellikle portföy yatırımı olarak gerçekleşmekle birlikte ülkedeki menkul kıymetler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Dolaysız -doğrudan- yabancı sermaye akımlarının ise, daha uzun vadeli ve bulunduğu ülkeye gerek ekonomik büyüme ve gerekse de istihdam olanağı oluşturmak gibi farklı olumlu etkileri söz konusu olabilmektedir. Şüphesiz bu etkiler kısa vadeli sermaye akımlarına nazaran daha olumlu ve kalıcı olmaktadır.

Gelişmekte olan bir ekonomi olan Türkiye'de 2001:03–2012:03 döneminde, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ithalat ve ihracat ile etkileşimini inceleyen bu çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümü giriş bölümüdür. İkinci bölümde doğrudan yabancı yatırımların dış ticaret ve küresel rekabet ile ilişkisi anlatılmıştır. Üçüncü bölümde ilgili literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Dördüncü bölümde kullanılan veri ve metodoloji aktarılmıştır. Beşinci bölümde ampirik bulgulara yer verilmiştir.

Sonuç bölümü olan altıncı bölümde ise çalışmadan elde edilen bulgular ışığında önümüzdeki döneme ilişkin bir takım politika önerilerine yer verilmiştir.

2. Doğrudan Yabancı Yatırım – Küresel Rekabet ve Dış Ticaret

Dünyada, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte uluslararası kuruluşların ve kutuplaşmaların ortaya çıkması sonucu küreselleşmenin temelleri atılmıştır. Ancak, küreselleşme 1980'li yıllarda piyasa ekonomisi ve liberalleşmeye geçişle birlikte uygulama alanı bulmuş ve bu amaçla mal, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımına ilişkin adımlar atılmıştır. 1990'lı yıllarda ise Sovyetler Birliği'nin dağılması üzerine yeni ulusların ortaya çıkması ve bu ülkelerin piyasa ekonomisini benimsemeleri üzerine hızlanmıştır. Türkiye'de de, 1980 yılı ile birlikte serbest piyasa ekonomisine geçilmiş ve bu gelişme yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Piyasa ekonomisine geçiş iki şekilde gerçekleşmiştir. Bir yandan ithal ikamesine dayalı sanayileşmeden ihracata dayalı sanayileşmeye geçilirken, diğer yandan da finansal piyasaların liberalleşmesi sağlanmıştır. Böylece, mal, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımının yolu açılmıştır [1].

Doğrudan yabancı yatırım, Karluk'a göre; bir ülkede bir firmayı satın almak, yeni kurulan bir firma için kuruluş sermayesini sağlamak veya mevcut bir firmanın sermayesini arttırmak yoluyla o ülkede bulunan firmalar tarafından diğer bir ülkede bulunan firmalara yapılan ve kendisiyle birlikte teknoloji, işletmecilik bilgisi ve yatırımcının kontrol yetkisini de beraberinde getiren yatırımdır. Tanımından da anlaşılacağı üzere, doğrudan yabancı yatırımlar, ülkeler arasında sermaye transferlerinin bir piyasa işlemi olmadan bir ülkeden diğerine aktarılması şeklinde olmaktadır [2].

Türkiye'nin de içinde bulunduğu birçok gelişmekte olan ekonomide enerji kaynakları genellikle yetersiz olduğundan, bu ekonomilere yönelik yabancı sermaye yatırımlarının artışı beraberinde enerji ithalatını da zaruri kılabilmektedir. Öyle ki; bu sermayenin varlığını sürdürebilmesi için enerji önemli bir girdi olarak görülmektedir. Bunun yanında, enerji ile beslenen ve üretim faaliyetlerini sürdüren doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının, kuruldukları ülkelerde ihracat potansiyelini de genişlettikleri görülmektedir.

Bu bağlamda; enerji ithalatı, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ihracat göstergeleri ülke ekonomilerinin büyüme performansını etkileyen önemli birer değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, tüm bu değişkenler birbirleri için olmazsa olmaz konumundadır. Bir bütün olarak ekonomik büyümeyi etkiledikleri gibi, birbirlerini de etkilemektedirler. Örneğin; doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artması enerjiye olan talebi tetiklemekte ve enerji ithalatını artırmaktadır. Bu sayede üretimin gelişmesi ile birlikte oluşan arz fazlası ihracat ile karşılık bulmaktadır.

Burada, ihracat öncelikle enerji ithalatı ile oluşan dış açığı finanse etmekte ve ikinci olarak da, doğrudan yabancı sermaye girişleri ile birlikte ödemeler bilançosu açıklarını kapatıcı bir etki oluşturmaktadır. Bu da, şüphesiz ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir.

Küresel piyasalarda yaşanan liberalizasyon sürecinde mal ve hizmet ticaretinin ülke sınırlarını aşması, üretimin de uluslararasılaşması anlamına gelmektedir. Doğrudan yabancı yatırım ve uluslararası mal ve hizmet hareketlerinde gerçekleşen liberalizasyon süreci, küresel piyasalardaki rekabet üzerinde çok önemli etkiler oluşturmaktadır. Uluslararası mal ve hizmet ticaretindeki liberalizasyonun bu piyasalardaki rekabete etkisi, özellikle de ticaret üzerindeki kota, tarife önlemleri ve miktar kısıtlamaları söz konusu olduğu zaman çok güçlü olmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar ülkede faaliyet gösteren firma sayısını artırarak, içinde bulunulan sektörü daha rekabetçi bir yapıya kavuşturmuştur [3].

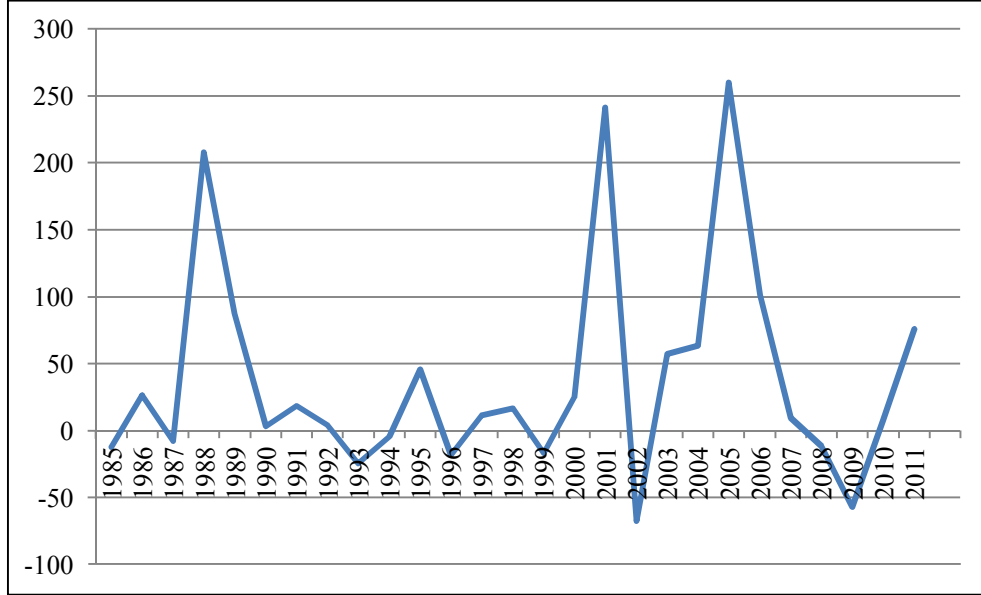
Öte yandan, doğrudan yabancı sermaye hareketliliği firmalara ulus ötesine çıkma imkânı verdiği gibi, rekabeti de uluslararasılaştırmaktadır. Bu da, firmaların hayatta kalabilmeleri için daha kurumsal bir yapıya kavuşmalarını ve inovasyon sürecine adapte olarak tüketici tercihlerine göre hareket etmelerini zaruri kılmaktadır. Finansal piyasaların liberalizasyonu, üretim ve rekabete de küresel kimlik kazandırdığı gibi tüketicileri de ulus ötesine taşımaktadır. Öyle ki; artık firmaların üretimlerini sadece üretim yaptıkları ülkedeki tüketici tercihlerine göre değil, dünya vatandaşlarının tercihlerine göre ayarlamaları gerekmektedir. Ancak dünya üzerinde her toplumun kültür seviyesi, gelişmişlik düzeyi, tüketim alışkanlıkları ve ekonomik yapıları birbirinden farklıdır. O halde; firmalar bu durumu ne kadar titizlikle takip eder ve tüketici tercihlerine ne denli bağlı kalırlarsa, piyasadaki rekabet güçleri de o denli yüksek olacaktır. Buna ek olarak, ne denli fazla kitleye hitap edebiliyorsa bir firma, küresel ekonomideki yaygınlık derecesi de o denli fazla olacaktır.

Çok uluslu şirketlerin faaliyetleri sadece kendi ülkelerinde değil faaliyette buldukları diğer ülkeler için de önem arz etmektedir. Bu şirketler faaliyette buldukları pazarlarda yerli üretici ile rekabete girmekte ve ülkedeki ticari performansı artırıcı etki yapmaktadırlar. Bu sayede de monopol gücü kırılmakta ve fiyat mekanizması rijitlikten kurtularak daha esnek çalışmaktadır.

Şekil 1'de Türkiye'ye yönelik doğrudan yabancı yatırım girişleri verilmektedir. Buna göre 2000'li yılların ortalarına kadar Türkiye'ye yönelik sermaye girişlerinde önemli miktarda artış görülmemektedir. Bu tarihlerden sonra Türkiye'de gerek siyasal istikrar ve gerekse de ekonomik parametrelerde görülen iyileşme ülkeye sermaye girişini hızlandırmıştır. Ardından yaşanan 2008 küresel finans krizi, her ne kadar Türkiye'nin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanmamış olsa da küresel sermayenin gelecek

beklentilerinin askıya alınmasına neden olmuş ve sermaye girişini yavaşlatmıştır. Son dönemde ise, Türkiye'ye yönelik sermaye girişleri yeniden yukarı yönlü ivmelenme sürecine girmiştir.

Şekil 1. Türkiye'ye Yönelik Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri (%)

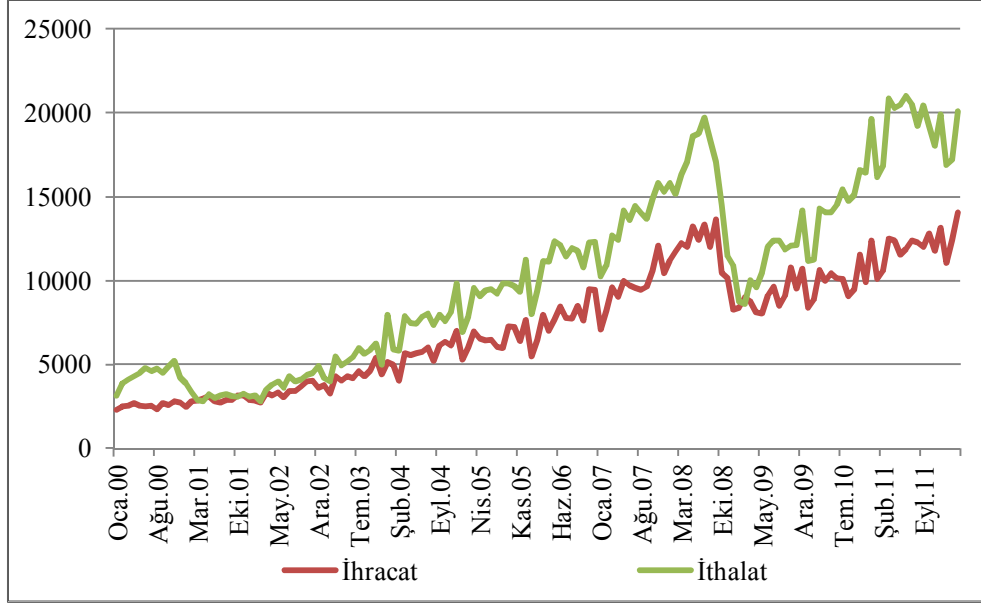

Kaynak: [4]

Türkiye'de ithalat ve ihracatın gelişimi Şekil 2'de verilmiştir. Buna göre; 2008 küresel finans krizinin etkilerinin görüldüğü döneme kadar istikrarlı bir artış dikkat çekmektedir. 2009 Yılı itibariyle ithalat ve ihracat yeniden yükseliş trendine girmektedir.

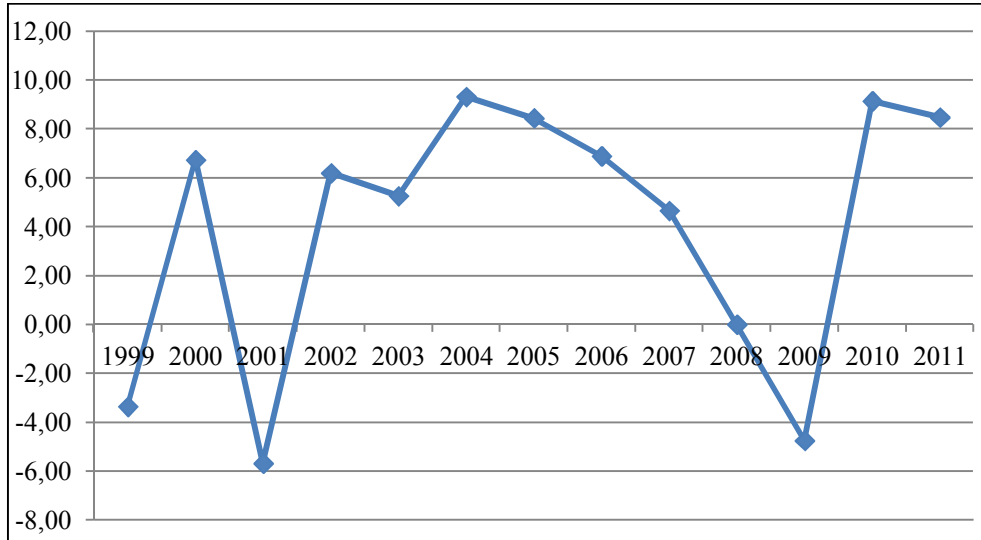
Burada ithalat ve ihracatın aynı trend içerisinde hareket ettikleri dikkati çekmektedir. Bunun başlıca nedeni, Türkiye'de ihracatın ithalata bağımlılığı olmasıdır. Öyle ki; ülkemizde ihracat yaklaşık %50 oranında dahilde işleme rejimi kapsamında gerçekleşmektedir. Bunun anlamı, ihraç malı üretiminde kullanılan hammadde ve ara malları ülkeye ithal edilirken gümrük vergilerinden muaf tutulmaktadır. Öz olarak, her 1 USD'lik ihracat yaklaşık 0,43 USD'lik ithalat olmadan gerçekleşmemektedir.

Ayrıca, ithalat kalemlerimiz arasında önemli miktarda enerji ithalatı bulunmaktadır. İşte ülkeye giriş yapan doğrudan yabancı yatırım, bir taraftan ihracat üzerinde olumlu etkiler gösterirken, diğer taraftan da hem enerji talebini artırıcı etki oluşturmakta hem de ihraç malı için ham madde ve aramalı ithal ederek ithalat artışına neden olmaktadır. Bu sonuçlar çalışmadan elde edilen ampirik bulgularla da doğrulanmaktadır.

Şekil 2. Türkiye’de İthalat ve İhracatın Gelişimi (Milyon USD)

Kaynak: [4]

Türkiye’de ekonomik büyümenin gelişiminin verildiği Şekil 3’de de görüldüğü üzere, doğrudan yabancı yatırım girişleri, ithalat, ihracat ve ekonomik büyüme aynı dönemlerde, aynı yönde hareket etmektedir. Yani, ülkemize doğrudan yabancı sermaye girişi, ihracat ve ithalatı yukarıda bahsedilen nedenlerle artırmakla birlikte, ekonomik büyümenin de önemli bir nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 3. Türkiye’de Ekonomik Büyümenin Gelişimi (%)

Kaynak: [4]

3. Literatür Taraması

Collie (2011)'e göre; uluslararası piyasalardaki liberalizasyonun artması, ülkelerin ihracat potansiyellerini ve buna bağlı olarak da dünya ticaret hacmini artırmaktadır. İşte bu ticaretin küresel rekabete açık hale gelmesi, sermayenin de uluslararası bir nitelik kazanmasına neden olmaktadır. Bu da ekonomik büyümeyi beraberinde getirmektedir.

Franco (2012) 16 OECD ülkesinde 1990-2001 dönemi için yapmış olduğu panel veri analizi sonucunda, doğrudan yabancı yatırımların giriş yaptığı ülkelerde ihracatın ve buna bağlı olarak da büyümenin olumlu yönde etkilendiğini ortaya koymuştur.

Hsiao ve Hsiao (2006) 1986-2004 döneminde Çin, Kore, Tayvan, Hong Kong, Singapur, Malezya Filipinler ve Tayland için doğrudan yabancı yatırım, ihracat ve büyüme arasındaki ilişkiyi Granger nedenselliği ile sorgulamıştır. Sonuç olarak, Çin, Tayvan, Singapur ve Tayland'da doğrudan yabancı yatırımlar, ihracat ve büyüme arasında nedensellik ilişkisi tespit etmiştir.

Liu et al. (2001), 1984-1998 döneminde Çin ile 19 ülke üzerinde panel veri analizi yapmışlardır. Sonuç olarak, söz konusu 19 ülkeden Çin'e yönelik doğrudan yabancı sermaye girişlerinin Çin'in ithalat ve ihracatının nedeni olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Liu (2011), 2008 küresel finans krizinin etkilerini ölçmek amacıyla yapmış olduğu çalışmada, 2005-2009 döneminde Çin'e yönelik doğrudan yabancı yatırımların ihracatı %60 oranında artırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Kottaridi ve Stengos (2010), 25 OECD ülkesi ve OECD'ye üye olmayan 20 ülke için doğrudan yabancı sermaye akımlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. 1970-2004 yıllarını kapsayan çalışmada GMM yöntemi uygulanmıştır. Sonuç olarak ise; gelişmiş ülkelerde doğrudan yabancı sermaye hareketlerinin ekonomik büyümeye pozitif etkisi olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerde de, doğrudan yabancı sermaye hareketlerinin büyüme üzerinde doğrusal olmayan bir etkiye sahip olduğu sonucuna varmıştır.

Eller et al. (2006), 11 Merkez ve Doğu Avrupa ülkesinde, 1996-2003 dönemi için doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştıran çalışmada uygulamış olduğu statik panel veri analizi sonucunda doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü ilişki bulmuştur.

Adams (2009), 42 Afrika ülkesinde 1990-2003 yıllarını kapsayan çalışmasında doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ulusal yatırımların ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmak için yapmış olduğu OLS

ve panel veri analizi sonuçlarına göre doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği sonucuna varmıştır.

Bengoa ve Sanchez-Robles (2003), 18 Latin Amerika ülkesinde 1970-1999 dönemi için ekonomik serbestleşme, doğrudan sermaye yatırımı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemek için uygulamış olduğu panel veri analizi sonucunda, ev sahibi ülkelerde ekonomik serbestleşmenin doğrudan yabancı yatırım için olumlu olduğu ve ekonomik büyüme ile pozitif korelasyon içinde olduğu sonucuna varmıştır.

Li ve Liu (2005), 1970-1999 döneminde, 84 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeyi kapsayan çalışmada, doğrudan yabancı yatırım ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri analizi uygulayarak incelemiştir. Sonuç olarak; doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında güçlü ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır.

Rodríguez ve Bustillo (2011), Çin ve 36 ev sahibi ülke arasında 1995-2009 dışı doğru doğrudan yabancı sermaye hareketlerini etkileyen faktörleri tespit etmek amacıyla uygulamış olduğu panel veri modeli sonucunda ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı yatırım arasında pozitif ve anlamlı ilişki olduğu sonucuna varmıştır.

4. Veri ve Metodoloji

Çalışmada 2001:03-2012:03 dönemine ait aylık veriler kullanılarak doğrudan yabancı yatırımlar (FDI) ile ithalat ve ihracat arasındaki kısa ve uzun dönem ilişkiler vektör hata düzeltme modellenmesi (VECM) ile araştırılmıştır. Doğrudan yabancı yatırımlar değişkeni (FDI), ithalat değişkeni (IMP) ve ihracat değişkeni (EXP) kullanılmıştır. Değişkenlere ait veriler Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası elektronik veri dağıtım sisteminden (EVDS) elde edilmiştir. Analizlerin yapılmasında EVIEWS 5.1 paket programı kullanılmıştır.

Çalışmada serilerin logaritmik düzeyleri ile çalışılmıştır. İlgili serilerin mevsimsel etkiler taşıyıp taşımadığı incelenmiş ve tüm serilerde mevsimsellik olduğu tespit edilmiştir. Hareketli ortalamalar yöntemi kullanılarak serilerdeki mevsimsel etkiler düzeltilmiştir.

Doğrudan yabancı yatırımlar ile ithalat ve ihracat arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişkilerin incelenmesi için öncelikle serilerin bütünleşme dereceleri Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) birim kök testleri ile araştırılmış ve Tablo 1'de sunulmuştur. ADF testi sonuçlarına göre tüm değişkenler düzeyde birim kök içerirken değişkenlerin birinci farkları durağandır. Birim kök testleri sonucunda değişkenlerin bütünleşme derecelerinin aynı olduğunun, yani aynı dereceden durağan olduklarının belirlenmesiyle birlikte eşbütünleşme analizi yapılmış ve böylelikle değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin var olup olmadığı incelenmiştir.

5. Ampirik Bulgular

Tablo 1. Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	Model	k	ADF test istatistiği	p - değeri
FDI	Sabitli+Trendsiz	4	-1.5707	0.4946
IMP	Sabitli+Trendli	3	-2.1964	0.4872
EXP	Sabitli+Trendli	2	-1.3965	0.8577
D(FDI)	Sabitsiz+Trendsiz	3	-10.4498	0.0000
D(IMP)	Sabitli+Trendsiz	2	-5.1580	0.0000
D(EXP)	Sabitli+Trendsiz	1	-13.2869	0.0000

Zaman serilerinin I(1) iken doğrusal bileşimlerinin I(0) ise seriler eşbütünleşiktir. Eşbütünleşik seriler iktisadi olarak uzun dönem ya da denge ilişkisine sahiptir. Serilerin uzun dönem ilişkileri yani eşbütünleşik olup olmadıkları Johansen eşbütünleşme yöntemiyle araştırılmış ve Tablo 2'de sunulmuştur. Maksimum özdeğer ve iz istatistiklerine göre %10 anlam seviyesinde seriler arasında uzun dönemli bir ilişki olmadığını ifade eden yokluk hipotezi reddedilmektedir. Böylece doğrudan yabancı yatırımlar ile ithalat ve ihracat değişkenleri arasında en az bir tane uzun dönemli ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Johansen Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Yokluk Hipotezi	Alternatif Hipotez		%5 Kritik Değer	p - değeri
λ_{iz}		λ_{iz} değeri		
r=0	r>0	47.3062	35.1928	0.0016
r≤1	r>1	25.0581	20.2618	0.0101
r≤2	r>2	5.8483	9.16455	0.2028
λ_{max}		λ_{max} değeri		
r=0	r=1	22.2481	22.2996	0.0508
r=1	r=2	19.2098	15.892	0.0145
r=2	r=3	5.8483	9.1645	0.2028

Değişkenler arasında en az bir tane uzun dönem ilişki var olduğundan dolayı değişkenler arasında hata düzeltme modelinden hareket ederek kısa ve uzun dönemdeki ilişkiler araştırılmış ve Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3. VECM Temelli Geçici Nedensellik İlişkileri

Bağımlı Değişken	Kısa Dönem			Hata Düzeltme Terimi	
	D(IMP)	D(EXP)	D(FDI)	e _{t-1}	t - istatistiği
		F - istatistiği			
D(IMP)	-	13.64889*	2.0817	-0.0007	-0.0288
D(EXP)	28.93958*	-	1.0229	0.0496	2.1187**
D(FDI)	2.1294	6.031051**	-	-0.8554	-3.9110*

* %1 anlamlılık düzeyini, ** %5 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Hata düzeltme modelleri incelendiğinde ihracat ve doğrudan yabancı yatırımlar için hata düzeltme terimlerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Ancak ihracat modelinde hata düzeltme modelinin katsayısı pozitif olduğundan ihracat için hata düzeltme modeli kurulamamaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar için kurulan hata düzeltme modeli incelendiğinde ihracatın doğrudan yabancı yatırımların kısa dönemde nedeni olduğu görülmektedir.

6. Sonuç: Bulgular ve Öneriler

Türkiye gelişmekte olan bir ekonomidir. Özellikle 1980 sonrası yaşanan liberalizasyon sürecinde, ekonomik parametreler ülkemizin kendi iç dinamiklerinin yanında dış kaynaklı gelişmelerden de olumlu ya da olumsuz etkilenebilmektedir. Öyle ki; 2008 küresel finans krizi bunun en güncel ve somut örneğidir.

Bu çalışmada, Türkiye'ye yönelik doğrudan yabancı yatırımların ithalat ve ihracat ile ayrı ayrı etkileşimi 2001:03-2012:03 dönemi için mercek altına alınmıştır. Türkiye'de ithalat ve ihracatın aynı trend içerisinde hareket etmektedir. (Bkz. Şekil 2.) Bunun başlıca nedeni olarak, Türkiye'de ihracatın ithalata bağımlılığı gösterilmektedir. Bu noktada politik kanaat önderleri gerek yerli ihracatçıyı teşvik etmek gerekse doğrudan yabancı sermayenin önünü açmak için üzerine düşeni tam anlamıyla yerine getirmektedir. Öyle ki; her 1 USD'lik ihracat yaklaşık 0,43 USD'lik ithalat olmadan gerçekleşmemektedir. Nitekim bu ciddi bir problemdir. Ancak sorunun çözüme doğru gittiğini de söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle 2000'li yılların başında Türkiye'de ithalatın ihracata bağımlılığı yaklaşık %70'lerde seyrederken, bugün bu oran neredeyse en yüksek ithalat yoğunlaşmasının yaşandığı makine ve teknoloji alanında sağlanan ar-ge destekleri ile minimize edilmeye çalışılmaktadır. Yaklaşık 10 yıl önce yurt dışından ithal ettiğimiz teknik ekipmanlar artık yüksek oranda ülkemizde üretilmektedir. Bu gelişme önümüzdeki dönem için de umut vericidir.

Ayrıca, ithalat kalemlerimiz arasında önemli miktarda enerji ithalatı bulunmaktadır. İşte ülkeye giriş yapan doğrudan yabancı yatırım, bir taraftan ihracat üzerinde olumlu etkiler gösterirken, diğer taraftan da hem

enerji talebini artırıcı etki oluşturmakta hem de ihracat malı için ham madde ve aramalı ithal ederek ithalat artışına neden olmaktadır. Bu sonuçlar çalışmadan elde edilen ampirik bulgularla da doğrulanmaktadır. Öyle ki; Türkiye’de ihracat doğrudan yabancı yatırımların kısa dönemde nedenidir.

Önümüzdeki dönemde, Türkiye’de ar-ge ve inovasyon destekleri ile teknoloji ve makine ithalatının azaltılması, ihracat teşviklerinin artırılarak ihracatın hem yerli hem de yabancı yatırımcı için cazibesinin artırılması ve yeni yatırımların Türkiye’yi tercih etmesi için en azından başlangıç döneminde sosyal güvenlik ve vergi alanında avantajların tanınması önem arz etmektedir. Bu süreçte yerli ve yabancı yatırımcılar arasında herhangi bir haksız rekabet durumuna yer verilmemesi gerekmektedir. Ayrıca, yukarıda da bahsedildiği üzere, en önemli ithalat kalemlerinden olan enerji ithalatının önüne geçilebilmesi için ülkemizde de son derece verimli kullanılabilir olan yenilenebilir enerji kaynaklarının teşviki ve kullanımının yaygınlaştırılması birer politika önerisi olarak sunulmaktadır.

Hiç şüphe yok ki; Türkiye, içinde bulunulan ekonomik ve siyasi istikrar sürecinde son 10 yılda önemli mesafe kat etmiştir. Yukarıda sözü edilen politika önerilerinin bir bölümü ülkemizde uygulanmakla birlikte, bunların disiplinli bir biçimde sürdürülebilirliğinin sağlanması, uygulamaya konulmasından daha büyük önem taşımaktadır. Ancak bu sayede, ihracatımızın ithalat bağımlılığı düşürülebilir ve ekonomik büyüme üzerindeki olumlu yansımaları artırılabilir.

Kaynakça

- [1]BAKAN, S., ve ŞENTÜRK, M. (2012), “Finansal Küreselleşme Ekseninde Türkiye’ye Yönelik Sermaye Hareketleri Üzerine Bir Araştırma” Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 5, Sayı 9, ss. 45-64.
- [2]KARLUK, R. (2001). “Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Katkısı”, TCMB. ss. 97-115.
- [3]LYOLD, P.J. (1998), “Globalization and Competition Policies”, Weltwirtschaftliches Archive, Vol. 134, No. 2, pp.161-185.
- [4]Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS) evds.tcmb.gov.tr
- [5]COLLIE, D.R. (2011), “Multilateral Trade Liberalisation, Foreign Direct Investment and the Volume of World Trade”, Economic Letters, Vol. 113, pp. 47-49.
- [6]FRANCO, C. (2012), “Exports and FDI Motivations: Empirical Evidence from U.S. Foreign Subsidiaries”, International Business Review, (article in press).

- [7]HSIAO, F.S.T., ve HSIAO, M.C.W. (2006), “FDI, Exports, and GDP in East and Southeast Asia—Panel Data Versus Time-Series Causality Analyses”, *Journal of Asian Economics*, Vol. 17, pp. 1082-1106.
- [8]LIU, X., WANG, C. ve WEI, Y. (2001), “Causal Links between Foreign Direct Investment and Trade in China”, *China Economic Review*, Vol. 12, pp. 190-202.
- [9]LIU, Y. (2011), “An Analysis of the Influence of Foreign Direct Investment on China’s Foreign Trade”, *Energy Procedia*, Vol. 13, pp. 2493-2497.
- [10]KOTTARIDI, C., ve STENGOS, T. (2010). “Foreign Direct Investment, Human Capital and Non-Linearities in Economic Growth”, *Journal of Macroeconomics*, Vol. 32, pp. 858–871.
- [11]ELLER, M., HAÏSS P., ve STEÏNER, K. (2006). “Foreign Direct Investment in the Financial Sector and Economic Growth in Central and Eastern Europe: The Crucial Role of the Efficiency Channel”, *Emerging Markets Review*, Vol. 7, pp. 300 – 319.
- [12]ADAMS, G.F., YASUKAZU I., ve PETER A. P. (2000), “Economic Growth and Energy Import Requirements: An Energy Balance Model of Thailand”, *Journal of Policy Modelling*, Vol: 22, No. 2, pp. 219-254.
- [13]BENGOA, M., ve ROBLES-SANCHEZ, B. (2003), “Foreign Direct Investment Economic Freedom and Growth: New Evidence from Latin America”, *European Journal of Political Economy*, Vol: 19, pp. 529-545.
- [14]LÍ, X., ve LIU, X. (2005), “Foreign Direct Investment and Economic Growth: An Increasingly Endogenous Relationship”, *World Development*, Vol. 33, No. 3, pp. 393-407.
- [15]RODRÍGUEZ, C. ve BUSTILLO, R. (2011). “A Critical Revision of the Empirical Literature on Chinese Outward Investment: A New Proposal”, *Panoeconomicus*, Vol: 58, No: 5, pp. 715-733.
- [16]DÍCKEY, D.A., ve FULLER, W. A. (1981), “Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with A Unit Root”, *Econometrica*, Vol. 49, No. 4, pp. 1057-1072.
- [17]ENGLE, R. F., ve GRANGER, C. W. J. (1987), “Cointegration and Error Correction: Representation, Estimation and Testing”, *Econometrica*, Vol. 55, pp. 251-276.
- [18]JOHANSEN, S. (1988), “Statistical Analysis of Cointegration Vectors”, *Journal of Economic Dynamics and Control*, Vol. 12, pp. 231-254.
- [19]JOHANSEN, S., ve JUSELIUS, K. (1988), “Maximum Likelihood Estimation and Inference on Cointegration with Application to the Demand

for Money”, Oxford Bullent of Economics and Statistics, Vol. 52, pp. 169-209.